

Πώς ξέρουμε σίγουρα ότι υπάρχει Θεός;

/ Άγιοι - Πατέρες - Γέροντες / Ορθόδοξη πίστη

Αφετηρία της γνώσης είναι η εμπειρία. Αφετηρία της γνώσης του Θεού είναι επίσης η εμπειρία. Στον αρχαίο και τον ορθόδοξο χριστιανισμό δεν υπάρχουν δόγματα, με την έννοια των άνωθεν επιβαλλόμενων αρχών πίστης, αλλά αποτίμηση και ερμηνεία πραγματικών εμπειριών, από τις οποίες προκύπτουν αυτά που διατυπώνονται σε συγκεκριμένο ιστορικό χρόνο ως «δόγματα».

Η εμπειρία των επισκέψεων του Θεού υπάρχει από την αρχαιότητα. Χαρακτηριστικά παραδείγματα ο Ενώχ, ο Νώε, ο Αβραάμ, ο Ιακώβ, ο Μωυσής, οι διάφοροι προφήτες. Στην Καινή Διαθήκη επίσης καταγράφονται αρκετά τέτοια παραδείγματα, όπως του εκατόνταρχου Κορνήλιου, του αποστόλου Παύλου προ της Δαμασκού κ.ά. Κατ' εξοχήν τέτοιο βίωμα ήταν αυτό που συνέβη στους αποστόλους την πεντηκοστή (η κάθοδος του Αγίου Πνεύματος, 50 μέρες μετά την ανάσταση του Χριστού), ενώ στη συνέχεια καταγράφονται στις Πράξεις των αποστόλων πολλές επισκέψεις του Θεού σ' αυτούς. Είχαν αποκτήσει καιθαυματοργικά χαρίσματα, ενώ ανάλογα χαρίσματα διέθεταν και άλλα πολλά

μέλη της πρώτης Εκκλησίας (χαρακτηριστική η μαρτυρία του Παύλου στο Α΄ Κορινθίους, κεφ. 12-14· σημ. ότι στο κεφ. 12, στ. 11, φαίνεται και η προσωπική υπόσταση του Αγ. Πνεύματος κατά τους πρώτους χριστιανούς). Και στη συνέχεια, ανά τους αιώνες, υπάρχουν αναρίθμητοι χαρισματούχοι χριστιανοί άγιοι, κάθε ηλικίας, φύλου και κοινωνικής τάξης, μέχρι και σήμερα.

Καταγράφονται επίσης ψευδοβιώματα, δήθεν θεία, αλλά στην πραγματικότητα δαιμονικά. Τέτοιο βίωμα θεωρούμε οι χριστιανοί τη δήθεν εμφάνιση του νεκρού Σαμουήλ στο βασιλιά Σαούλ, μέσω μάγισσας πνευματίστριας, στην Παλαιά Διαθήκη (Α΄ Βασιλειών, κεφ. 28). Στην Καινή Διαθήκη γίνονται σχετικές αναφορές από Παύλο (Β΄ Κορινθίους, 11, 14) και Ιωάννη (Α΄ επιστολή Ιωάννου, 4, 1), αλλά και από τον Ιησού, όταν μιλάει για τους ψευδοπροφήτες (π.χ. Ματθ. 24, 24-25, αλλά βλ. και Αποκάλυψις, 13, 13-15). Απόπειρα παγίδας «του εχθρού» (διαβόλου) κατά των αγίων με δήθεν θετικό βίωμα δες και Πράξεις αποστόλων, 16, 16-18.

Ήδη στην Κ.Δ. γίνεται λόγος για τα βιώματα, γνήσια και ψευδή. Αυτό σημαίνει ότι οι απόστολοι είχαν τον τρόπο να τα ξεχωρίζουν, πράγμα που άφησαν κληρονομιά στους πρώτους χριστιανούς και αυτό συνεχίστηκε από γενιά σε γενιά. Καθώς αυξάνονται οι «χαρισματικές» αιρετικές κινήσεις (π.χ. μοντανισμός, μεσσαλιανοί, διάφοροι γνωστικοί), αυξάνονται και οι διδασκαλίες των χριστιανών αγίων γι' αυτό το θέμα, ώστε να προλαμβάνονται οι δύο βασικές παρανοήσεις, που οδηγούν σε σφάλματα: από τη μια, ότι αρκεί να κατανοήσουμε διανοητικά κάποιες «θεολογικές ιδέες» με τη βοήθεια της φιλοσοφίας και, από την άλλη, ότι μπορούμε να προκαλέσουμε κατά βούλησιν την ένωσή μας με το Θεό, χρησιμοποιώντας με ακρίβεια κάποια μυστικιστική «μέθοδο» (ιδέα που έχει σήμερα κατακλύσει το δυτικό κόσμο, προκαλώντας έξαρση του διαλογισμού ινδουιστικού και βουδιστικού τύπου). Και οι δύο αυτές ιδέες παραβλέπουν ή παρερμηνεύουν το αίτημα για αγώνα κατά των παθών (όχι κατά της ύλης ή του σώματος ή «των απίστων» κ.τ.λ.), χωρίς τον οποίο δε μπορεί να υπάρξει προσέγγιση Θεού και ανθρώπου.

Στους επόμενους αιώνες το ζήτημα των επισκέψεων του Θεού στον άνθρωπο και της πορείας του ανθρώπου προς το Θεό αναπτύσσεται όλο και πιο διεξοδικά από τους αγίους διδασκάλους του χριστιανισμού και σήμερα διαθέτουμε, μπορώ να πω, ολόκληρη επιστήμη γι' αυτό το θέμα. Δυστυχώς με την κατάρρευση του Βυζαντίου και τη συνακόλουθη αποδυνάμωση της θεολογικής σκέψης στον πρώην βυζαντινό χώρο, άνοιξε ο δρόμος για μύριες όσες δυτικές ορθολογιστικές επιρροές, με συνέπεια ο μέσος ορθόδοξος χριστιανός σήμερα να τα αγνοεί εντελώς όλα αυτά. Στη Ρωσία συνεχίστηκε περισσότερους αιώνες η θεολογική αυτή παράδοση, αλλά κι εκεί οι ιστορικές περιπέτειες την κατέστησαν σχεδόν άγνωστη στην εποχή μας.

Πάντα όμως, σε όλες τις χώρες που έμειναν ορθόδοξες (π.χ. Ελλάδα και σλαβικές

χώρες ως και τη Ρωσία), απέμειναν «εργάτες» αυτής της θεολογικής επιστήμης, κυρίως στα μοναστήρια. Έτσι έχουμε και σήμερα –και είχαμε όλους τους αιώνες– αγίους χριστιανούς διδασκάλους, για να επαληθεύουμε μέσω αυτών όσα γράφουν οι αρχαιότεροι διδάσκαλοί μας και όσα καταγράφουν γι’ αυτούς οι βιογράφοι τους.

Χαρακτηριστικός ο διάλογος του αγίου Σιλουανού του Αθωνίτη (1866-1938) με το βιβλιοθηκάριο της μονής Αγίου Παντελεήμονος στο Άγ. Όρος το 1932, ο οποίος του ανακοίνωσε το θαυμασμό ενός ρωμαιοκαθολικού διδάκτορα για τη μελέτη πατερικών κειμένων από τους μοναχούς (Ιωάννη της Κλίμακος, αββά Δωρόθεο, Μάξιμο Ομολογητή, Θεόδωρο Στουδίτη, Γρηγόριο Παλαμά κ.π.ά.). «Σε μας μόνο οι καθηγητές πανεπιστημίου τα διαβάζουν» είχε πει ο επισκέπτης. Ο άγιος απάντησε στο βιβλιοθηκάριο, όταν του μετέφερε το γεγονός:

«Μπορείτε να πείτε στο διδάκτορα Μπ. πως οι μοναχοί μας όχι μόνο διαβάζουν αυτά τα βιβλία, αλλά θα μπορούσαν να γράψουν και οι ίδιοι παρόμοια... Οι μοναχοί δεν γράφουν, γιατί υπάρχουν ήδη πολλά ωραία βιβλία και ικανοποιούνται με αυτά. Αν όμως τα βιβλία αυτά για οποιονδήποτε λόγο εξαφανίζονταν, τότε οι μοναχοί θα έγραφαν καινούργια». Βλ. αρχιμανδρίτου Σωφρονίου (Σαχάρωφ), Ο Άγιος Σιλουανός ο Αθωνίτης, Ιερά Μονή Τιμίου Προδρόμου, Έσσεξ Αγγλίας 2003, σελ. 86-87 [δες επίσης εδώ (βιβλία του π. Σωφρονίου, ολόκληρα) & εδώ].

Ο π. Σωφρόνιος σχολιάζει στη συνέχεια: «Σε όλη τη διάρκεια της μακρόχρονης ζωής του στον Άθωνα ο Γέροντας συναντήθηκε με πολλούς μεγάλους ασκητές. Μερικοί από αυτούς ήξεραν από την πείρα τους τις καταστάσεις που περιγράφουν οι μεγάλοι ασκητές, όπως ο Ισαάκ ο Σύρος, ο Μακάριος ο Αιγύπτιος και άλλοι, γι’ αυτό τα λόγια του Γέροντα μας φαίνονται απόλυτα δικαιολογημένα» (ό.π., σελ. 87).

Τα τρία στάδια, το Φως και η Χάρη

Η εμπειρία της χάριτος του Θεού είναι άρρητη και εισάγει τον άνθρωπο σε έναν κόσμο μη περιγραπτό με ανθρώπινους όρους: τα «άρρητα ρήματα» του Παύλου (Β΄ Κορινθ. 12, 4), ο «θείος γνόφος» των Πατέρων. Χάριν των πολλών όμως, ακόμη και χάριν ανθρώπων που έχουν αυτά τα βιώματα, αλλά δεν καταλαβαίνουν τι τους συμβαίνει (βλ. π. Σωφρονίου Σαχάρωφ, Οψόμεθα τον Θεόν καθώς εστι, Έσσεξ Αγγλίας, 31996, σελ. 269-270, αλλά και εδώ), όσοι άγιοι μπορούν (διότι έχουν παιδεία, ευφράδεια ή και επειδή αυτό είναι το δικό τους ειδικό χάρισμα από το Θεό) γράφουν και διδάσκουν. Είναι για το χριστιανισμό ό,τι οι ερευνητές σε κάθε επιστήμη, καταγράφουν και επεξεργάζονται αυτά που ζουν [υπενθυμίζω την αναλογία ιδιαίτερα με τις ανθρωπιστικές επιστήμες (κοινωνιολογία, κοινωνική ανθρωπολογία, ψυχολογία κ.λ.π.), στις οποίες ο ερευνητής έρχεται σεπροσωπική επαφή με το αντικείμενο της έρευνάς του και αυτή την επαφή παρουσιάζει στις δημοσιεύσεις του, αλλά ας μου επιτραπεί να παρατηρήσω ότι και ο πυρηνικός

φυσικός, που ανακαλύπτει διά του πειράματος, βιώματά του καταγράφει].

Βάσει των εμπειριών και των παρατηρήσεών τους καταλαβαίνουν τα εξής:

Η πορεία του ανθρώπου προς το Θεό μπορεί χοντρικά να διακριθεί σε τρία στάδια:κάθαρση της καρδιάς από τα πάθη, φωτισμός του νου από το Άγιο Πνεύμα,θέωση.

Επισκέψεις της θείας χάριτος μπορεί να δεχτεί ακόμη και άνθρωπος που δε βρίσκεται ούτε στο στάδιο της κάθαρσης, ακόμη κι ένας εγκληματίας. Πρόκειται κατ' ουσίαν για προσκλήσεις από το Θεό (όλοι οι άνθρωποι έχουν, όπως φαίνεται και στο Αποκάλυψις, 3, 20, «να, στέκομαι στην πόρτα και χτυπάω...» [«ιδού έστηκα επί την θύραν και κρούω...»] κ.λ.π.). Αν ο άνθρωπος ανταποκριθεί, τότε βιώνει τη συγκλονιστική κατάσταση της μετάνοιας, που «ξεμπαζώνει» την καρδιά του (συνήθως οδυνηρά, ανάλογα με τα συσσωρευμένα μπάζα – αντιλαμβάνεστε τι εννοώ, ασφαλώς) και αρχίζει στη συνέχεια η ανοδική πορεία του. Αν ο άνθρωπος δεν ανταποκριθεί, ο Θεός συνήθως φεύγει. Ίσως να ξανάρθει κ.τ.λ., μέχρι το θάνατο του ανθρώπου.

Η πορεία δεν είναι μοναχική, γι' αυτό οι χριστιανοί συγκροτούμε «Εκκλησία», δηλ. κοινότητα. Κάθε ένας οφείλει να στηρίζει τον άλλο στις στιγμές αδυναμίας του, έμπρακτα και με την προσευχή. Υπάρχει και ένας θεσμός γι' αυτό το στήριγμα: ο πνευματικός πατέρας («γέροντας»). Ο θεσμός αυτός είναι άτυπος, δηλ. δεν είναι ένα «αξίωμα» που παίρνει κάποιος επίσημα στην Εκκλησία. Μπορεί να είναι οποιοσδήποτε και τον επιλέγουμε ελεύθερα – αλλά χρειάζεται σύνεση για να επιλέξουμε σωστά. Μπορεί να ταυτίζεται με τον εξομολόγο μας (ο εξομολόγος είναι ένας «επίσημος θεσμός» πνευματικού διδασκάλου, αλλά και αφέσεως των αμαρτιών, με προϋπόθεση τη μετάνοια φυσικά, βάσει της εξουσίας που δόθηκε από το Χριστό και καταγράφεται στο Ματθ. 18, 18, και αλλού), μπορεί όμως ο γέροντάς μας να μην είναι ο εξομολόγος μας. Μπορεί να μην είναι καν ιερέας, οπωσδήποτε πάντως θα πρέπει να είναι πιο προοδευμένος από μας στη σχέση με το Θεό.

Στο επίπεδο της κάθαρσης της καρδιάς (αγάπη προς τους εχθρούς και όλο τον κόσμο) οι επισκέψεις της θείας χάριτος γίνονται εντονότερες, κατά το θέλημα του Θεού. Καθώς ο άνθρωπος ανεβαίνει, γίνεται πιο δεκτικός στη θετική επίδραση της θείας χάριτος κι έτσι «μεταμορφώνεται» σε θείο ον, εκπληρώνεται δηλ. το «καθ' ομοίωσιν» προς το Θεό και ο άνθρωπος σταδιακά καθαγιάζεται. Στα ανώτερα στάδια αυτής της πορείας αξιώνεται θείων αποκαλύψεων και θαυματουργικών χαρισμάτων.

Η θεία χάρη δεν παραμένει σ' αυτόν μόνιμα ενώ ζει εδώ. Αυτό θα ενείχε πολλούς κινδύνους εγωιστικών πτώσεων. Μια σχετική ολοκλήρωση θα ζήσει μετά θάνατον (αν έχει πεθάνει κοντά στο Θεό και δεν έχει παρασυρθεί και απομακρυνθεί απ' Αυτόν) και η πληρότητα θα έρθει μετά την ανάσταση των νεκρών και τη συμπλήρωση της κοινωνίας όλων των όντων, στη δευτέρα παρουσία. Όλα αυτά συνιστούν την κατάσταση που ονομάζουμε «παράδεισο», ενώ το αντίθετό τους συνιστά την οδυνηρή αυτοαπομόνωση που ονομάζουμε «κόλαση».

Η πρόγευση του παραδείσου δε μοιάζει ούτε συγκρίνεται με καμιά γήινη εμπειρία, η δε ηδονή που προκαλεί, κατ' αυτούς που την έχουν ζήσει, είναι απερίγραπτη, ωστόσο συνδέεται άμεσα με την οδύνη της αλλαγής μας, κατά παρόμοιο τρόπο θα λέγαμε, με τον τρόπο που συνδέεται η σταύρωση με την ανάσταση.

Ο Γέροντας Σωφρόνιος: περνώντας από την αθεία και το μυστικισμό της Άπω Ανατολής, και μετά από μη χριστιανικές πνευματικές εμπειρίες, κατέληξε στην Ορθοδοξία και σύγκρινε τις εμπειρίες των διαφορετικών παραδόσεων.

Έτσι περιγράφει την κατάσταση αυτή, από τη μακροχρόνια δική του εμπειρία, ο άγιος γέροντας Σωφρόνιος Σαχάρωφ:

«Στην αρχή της μετανοίας επικρατεί θλίψη, σύντομα όμως διαπιστώνουμε ότι διεισδύει μέσα μας ενέργεια νέας ζωής, η οποία επιφέρει θαυμαστή αλλοίωση του νου. Αυτή καθ' εαυτή η κίνηση προς μετάνοια εμφανίζεται ως ανεύρεση του Θεού της αγάπης. [...] Η χάρη της μετανοίας αποκαλύπτει μέσα μας την εικόνα του Υιού του Πατρός. Ω, πόσο οδυνηρή είναι αυτή η πορεία! Πυρωμένη ρομφαία διέρχεται την καρδιά μας. και πώς να μιλήσουμε για τη φρίκη η οποία μας διακατέχει τότε; [...] Η εικόνα του Μονογενούς και ομοουσίου με τον Πατέρα Υιού και Λόγου ανάβει μέσα μας σφοδρό πόθο να ομοιωθούμε προς Αυτόν σε όλα. και εκ νέου βρισκόμαστε στην παράδοξη θέση: Πάσχουμε, αλλά από άλλη οδύνη, άγνωστη

προηγούμενως σε μας. Η οδύνη αυτή μας εμπνέει, δεν σκοτώνει. Μέσα σ' αυτήν υπάρχει άκτιστη δύναμη. Ριχνόμαστε στην θεία απειρότητα. Μένουμε εκστατικοί μπροστά στο γεγονός που διενεργείται μέσα μας. το μεγαλείο του μας υπερβαίνει. Συστελλόμαστε και σμικρυνόμαστε στο έπακρο μέσα στη συνείδηση του εαυτού μας, και ταυτόχρονα έρχεται ο Θεός να μας αγκαλιάσει, όπως ο Πατέρας της ευαγγελικής περικοπής. (βλ. Λουκ. ιε' 20). Ο φόβος και ο τρόμος αποχωρούν από μας δίνοντας τη θέση τους στο 'θάμβος' μπροστά στον Θεό. Ο Πατέρας μας ενδύει με πολύτιμα ιμάτια, μας στολίζει με ουράνιες δωρεές, η καλλίτερη των οποίων είναι η αγάπη πού περιβάλλει τα πάντα. Η πρώτη μας οδύνη της μετανοίας μεταβάλλεται σε χαρά και γλυκύτητα αγάπης. Τώρα η αγάπη παίρνει νέα μορφή: την ευσπλαγχνία για κάθε κτίσμα που στερείται το Θείο Φως» (βλ. Αρχιμανδρίτου Σωφρονίου (Σαχάρωφ), Οψόμεθα τον Θεόν καθώς εστί, ό.π., σελ. 71-72).

Το παραπάνω απόσπασμα το παραθέτει ο π. Δαμασκηνός Κρίστενσεν στη μελέτη του Christ the Eternal Tao, Μέρος III, κεφ. 9. Εκεί πραγματεύεται διεξοδικά όλα τα συναφή ζητήματα (βλ. στα ελληνικά όλο το έργο). Παραθέτουμε από εκεί και το ακόλουθο απόσπασμα του αγίου Συμεών του Νέου Θεολόγου, περίπου 1000 χρόνια πριν το Σωφρόνιο:

«Είμαι κορεσμένος από ηδονή και θεϊκή τρυφερότητα. Μοιράζομαι το Φως. Μετέχω κι εγώ στη δόξα. το πρόσωπό μου λάμπει σαν το πρόσωπο του αγαπημένου μου και όλα μου τα μέλη γίνονται φορείς του Φωτός» (από τους Ύμνους των θείων ερώτων).

Καθώς ο άνθρωπος προοδεύει στη σχέση του με το Θεό αυξάνονται και εντείνονται και οι επιθέσεις του εχθρού (διαβόλου). Οι παγίδες με ψευδοβιώματα είναι μια μορφή αυτών των επιθέσεων. Οι άγιοι μπορούν να διακρίνουν τα αληθινά από τα ψεύτικα βιώματα, ακριβώς διότι έχουν γνωρίσει και τα δύο είδη. Αρκετοί άγιοι έχουν γράψει γι' αυτό.

Η πρόοδος αυτή συνίσταται στην εγκατάσταση της ταπεινής και ανιδιοτελούς αγάπης προς όλους εντός της νοεράς καρδιάς του ανθρώπου, αγάπης που «δεν κοιτάζει τον εαυτό της» («ου ζητεί τα εαυτής», απόστολος Παύλος Α' προς Κορινθίους, 13, 5) και που συνιστά εκπλήρωση της εντολής του Χριστού «αγαπάτε αλλήλους» (κατά Ιωάννην 13, 34-35, κ.α.) και της διπλής εντολής «αγαπήσεις Κύριον τον Θεόν σου εν όλη τη καρδιά σου και εν όλη τη ψυχή σου και εν όλη τη διανοία σου· αυτή εστί πρώτη και μεγάλη εντολή. δευτέρα δε ομοία αυτή· αγαπήσεις τον πλησίον σου ως σεαυτόν. εν ταύταις ταίς δυσίν εντολαίς όλος ο νόμος και οι προφήται κρέμανται» (Ματθ. 22, 35-40). Αν κάποιος δεν πιστεύει στο Χριστό, αλλά μέσα του αυξάνεται αυτή η ταπεινή αγάπη προς όλους -χαρακτηριστικό της η συγχώρηση των εχθρών, η αγάπη προς τους εχθρούς- τότε

αυτός ο άνθρωπος, λογικά, κάποια στιγμή θα ανοίξει την πόρτα στο Χριστό, που διαρκώς στέκεται «επι την θύραν και κρούει». Έτσι εξηγούνται περιπτώσεις όπως του Κορνήλιου, του Αιθίοπα ευνούχου (Πράξεις των αποστόλων, 8, 26-40), αλλά και νεώτερες περιπτώσεις όπως του μουσουλμάνου Γιουσούφ Αμπντούλ Ογκλί (1820-1893), μετέπειτα αγίου γέροντα Νικολάου της Όπτινα, του Αμερικανού βουδιστή ιερέα Nilus Stryker και πολλών άλλων.

Πρέπει να έχουμε υπόψιν ότι η ένωση του ανθρώπου με το Θεό είναι εφικτή λόγω της σάρκωσης του Θεού σε άνθρωπο. Αλλιώς, από οντολογική άποψη, δεν θα υπήρχε κανένα κοινό σημείο ανάμεσα στα δύο όντα. Συνεπώς, έτσι ο Χριστός γίνεται Σωτήρας του ανθρώπου: παρέχοντάς του τη δυνατότητα ένωσης με το Θεό.

Και οι άλλες θρησκείες;

Η θέα του ακτίστου Φωτός διδάσκει στον άνθρωπο την τριαδικότητα του Θεού και τη θεότητα του Χριστού. Ακριβώς όπως τα διδάχτηκαν οι απόστολοι κατά την πεντηκοστή, έτσι τα διδάσκεται κάθε πνευματικά προοδευμένος (δηλ. καθαγιασμένος) χριστιανός. Το βίωμα αυτό δεν είναι ψέμα, καθώς καταγράφεται αναρίθμητες φορές μέσα στους αιώνες. Μήπως είναι απάτη του εχθρού; Μελετώντας το θέμα θεωρητικά, χωρίς ανάλογα δικά μας βιώματα (αν και νομίζω ότι όλοι, τουλάχιστον οι χριστιανοί, έχουμε ζήσει κάποια μικρά ή μεγάλα θαύματα ή και επισκέψεις της θείας χάριτος, αλλά όχι τόσα ώστε να αξιολογούμε με ασφάλεια τα αντίστοιχα των αγίων), μπορούμε να υποθέσουμε ό,τι θέλουμε.

Αληθινή μελέτη είναι η έμπρακτη μελέτη: με τη βοήθεια ενός έμπειρου πνευματικού (γέροντα) να επιδιώξουμε την πρόοδό μας στην πίστη, να αντιμετωπίσουμε τους πειρασμούς, να ζήσουμε οι ίδιοι τα ίδια πράγματα (είναι δώρα που προορίζονται για όλους τους ανθρώπους όλων των λαών και των πολιτισμών) και τότε θα ξέρουμε. Ένα δείγμα τέτοιας προσπάθειας καταγράφεται στο μυθιστόρημα του 19ου αιώνα Οι περιπέτειες ενός προσκυνητού (ελλ. έκδ. «Αστήρ»).

Ωστόσο, έστω και από «το γραφείο μας» μπορούμε να μελετήσουμε τη διδασκαλία των αγίων και να καταλήξουμε σε κάποια συμπεράσματα, συγκρίνοντάς την βεβαίως με τα βιώματα που καταγράφουν οι σοφοί και διδάσκαλοι των άλλων θρησκειών. Τέτοιες συγκρίσεις έχουν γίνει και προσωπικά δεν έχω αμφιβολία για την αλήθεια του (ορθόδοξου, ήτοι του αρχαιότερου και αυθεντικότερου) χριστιανικού βιώματος έναντι των άλλων. Αναφέρω από μνήμης το Η Ορθοδοξία και η θρησκεία του μέλλοντος του π. Σεραφείμ Ρόουζ (ελλ. έκδ. Μορφή Εκδοθήτω), όπου δημοσιεύονται και μελέτες τρίτων, μεταξύ των οποίων και πρώην

ινδουιστών, το Χιλιάδες μίλια προς τον τόπο της καρδιάς, του Κλάους Κένεθ, εκδ. Εν πλω, και το Οι γκουρού, ο νέος και ο γέροντας Παΐσιος του Διονυσίου Φαρασιώτη, εκδ. Παναγόπουλος· στα δύο τελευταία δημοσιεύονται οι μακροχρόνιες έρευνες των συγγραφέων, οι οποίοι μυήθηκαν σε διάφορα θρησκευόμενα και ταξίδεψαν στις πηγές τους. Στην Ασκητική της αγάπης εξάλλου καταγράφονται ανάλογες εμπειρίες της γερόντισσας Γαβριηλίας κατά την παραμονή της στα ινδικά άσραμ [βλ. Γαβριηλίας μοναχής (μαθήτριας της γερόντισσας), Η ασκητική της Αγάπης, Τάλαντον 1998].

Αν δεχτούμε ότι όλα τα βιώματα είναι αληθινά, μια σύγκρισή τους φανερώνει ότι τα βιώματα των διαφόρων θρησκειών (πλην ορθοδόξων χριστιανών) διαθέτουν στοιχεία όπως:

προκαλούνται με τεχνητές μεθόδους, όπως ο διαλογισμός, η μουσική ή ο χορός, σχετίζονται με μαγικές πρακτικές και πολύ συχνά με λατρεία (ενίοτε αιματηρή) ύποπτων έως ξεκάθαρα σκοτεινών πνευμάτων, περιέχουν το στοιχείο της έκστασης, δηλ. της απώλειας της προσωπικότητας του ανθρώπου κατά τη διάρκεια του βιώματος (κατάληψη από πνεύμα), θεωρούνται «ανάδειξη φυσικών δυνάμεων του ανθρώπου» και όχι επαφή με το Θεό (οπότε δεν μας ενδιαφέρουν, γιατί εμείς αυτό που επιθυμούμε δεν είναι η ανάδειξη δυνάμεων, αλλά η επαφή και ένωση με το Θεό, που συνιστά τον παράδεισο), κ.τ.λ.

Παρότι πρέπει να θεωρήσουμε βέβαιο ότι θα σωθούν άνθρωποι απ' όλες τις θρησκείες, όμως όλα αυτά τα στοιχεία (εμπόδια στην αυθεντική γνώση του Θεού και σχέση μ' Αυτόν) έρχονται σε αντίθεση με το γνήσιο βίωμα της χάριτος του Θεού, όπως μαρτυρείται στις περιπτώσεις των αγίων. Το χριστιανικό λοιπόν βίωμα διαφέρει από τα πνευματικά, υπερβατικά κ.λ.π. βιώματα που καταγράφονται στις άλλες πνευματικές παραδόσεις, επομένως είναι κάτι «άλλο». Αυτό το «άλλο» είναι που μας ενδιαφέρει εμάς, διότι α) βεβαιώνει την αλήθεια του χριστιανισμού, και β) είναι το κατώφλι της αιώνιας σωτηρίας μας (επίσκεψη της θείας χάριτος => προσέγγιση προς το Θεό με τάση για ένωση με Αυτόν => πρόγευση του παραδείσου). Τα υπόλοιπα βιώματα δεν μας αφορούν.

Μάλιστα, αν δώσουμε βάση σ' αυτά τα βιώματα («αφύπνιση» δυνάμεων με τεχνικές τύπου γιόγκα π.χ.) κινδυνεύουμε έντονα να ξεχάσουμε το Θεό και τη σωτηρία και να νιώσουμε απατηλή «αυτάρκεια», πλάνη που έχει λάβει μορφή μόδας στο μετανεωτερικό δυτικό κόσμο, μέρος της μυστικιστικής δεισιδαιμονίας που ανέτειλε μετά την ορθολογιστική εξορία του Θεού. Οι χριστιανοί λοιπόν δεν επιδιώκουμε τέτοιες «δυνάμεις», τις αποφεύγουμε.

Τι είναι τα δόγματα; Πίστη που επιβάλλεται με τη βία; Ή κάτι άλλο;

Για έναν άγιο, δηλ. άνθρωπο που βρίσκεται στη θέωση, δεν υπάρχει αμφιβολία για τη γνησιότητα των επισκέψεων της θείας χάριτος. Άλλωστε και ο ίδιος είναι μεταμορφωμένος εν Χριστώ και, στην πορεία αυτής της μεταμόρφωσης, πέρασε από όλες τις φάσεις, απόκτησε εμπειρία ασύλληπτη για μας και έμαθε να ξεχωρίζει τα αληθινά θεία βιώματα «διά της γεύσεως του νου» (άγ. Γρηγόριος ο Σιναΐτης, άγ. Σιλουανός). Εμείς, οι μικροί μαθητές των αγίων, που ζούμε μια μέτρια ζωή και δεν προσπαθούμε τόσο, ώστε να τους μοιάσουμε, μπορούμε να λέμε ό,τι θέλουμε. Όμως οι σύγχρονες περιπτώσεις θαυματουργών αγίων, σε κάποιες από τις οποίες θα αναφερθούμε αργότερα, είναι η απόδειξη ότι και οι παλαιότερες περιπτώσεις αγίων είναι αληθείς.

Επίσης, μπορούμε να πούμε, ότι μετά από τόσες γενιές αγίων, υπάρχει πλέον ένα ασφαλές υπόβαθρο αξιολόγησης των βιωμάτων: το δόγμα.

Το δόγμα είναι η γραπτή διατύπωση της «θεοπτικής εμπειρίας» των αγίων (θεοπτία = όραση του Θεού). Ευρισκόμενος ο άγιος εντός του θείου γνόφου, γνωρίζει «άρρητα ρήματα», για τα οποία, κατά κανόνα, σιωπά (άλλωστε διστάζει να αποκαλύψει ότι έχει εμπειρίες, για να μην τον τιμήσουν οι άνθρωποι ως άγιο). Όταν όμως άνθρωποι ή ομάδες επιχειρούν να πλησιάσουν το Θεό με λάθος τρόπο και όχι με την πορεία κάθαρση-φωτισμός-θέωση, οι άγιοι μιλούν, για να ξεκαθαρίσουν τα πράγματα. Οι ομάδες αυτές είναι οι αιρέσεις (φιλοσοφικές-ορθολογιστικές, όπως ο αρειανισμός, ο παπισμός, ο προτεσταντισμός κ.λ.π., ή μυστικιστικές, όπως οι μεσσαλιανοί, οι πεντηκοστιανοί κ.λ.π.). Τότε, με πλήρη συναίσθηση της αποφαικότητας της ορθόδοξης θεολογίας (ότι δηλαδή η αλήθεια για το Θεό, τα «άρρητα ρήματα», δεν ταυτίζεται απόλυτα με τη λεκτική έκφρασή της), οι εκάστοτε άγιοι Πατέρες της Εκκλησίας μιλούν, διατυπώνοντας τη δική τους γνώση με τους προσφορότερους όρους της εκάστοτε κατάλληλης γλώσσας (π.χ. φιλοσοφικά, ποιητικά, καλλιτεχνικά κ.λ.π.). Μερικές από αυτές τις απόπειρες μπορεί να είναι κάπως ατυχείς, γιατί ένας άγιος δεν μεταμορφώνεται αυτόματα σε τέλειο χειριστή της γλώσσας. Σιγά σιγά η προσπάθεια αυτή φτάνει στο αποκορύφωμά της. Όταν η διατύπωση της χριστιανικής αλήθειας για ένα θέμα φτάσει στη μέγιστη δυνατή ακρίβεια (ποτέ στην τελειότητα), επικυρώνεται από μια οικουμενική σύνοδο.

Το δόγμα, όπως είπα, είναι μια δικλείδα ασφαλείας για την αξιολόγηση των πνευματικών εμπειριών, αλλά μόνο κατά το ήμισυ. Όταν δηλαδή ένα βίωμα μού διδάσκει πράγματα αντίθετα από τη διδασκαλία των αγίων χριστιανών διδασκάλων, τότε δε μιλάει ο Θεός, αλλά ο εχθρός (π.χ. περίπτωση Μωάμεθ). Όταν

όμως ένα βίωμα μού διδάσκει πράγματα σύμφωνα ή συμβατά με τη διδασκαλία των αγίων χριστιανών διδασκάλων, τότε ίσως μιλάει ο Θεός, αλλά και πάλι μπορεί να μιλάει ο εχθρός. Γι' αυτό πρέπει να αντιμετωπίσω μια τέτοια «αποκάλυψη» με σύνεση και ταπείνωση, να την εμπιστευτώ στο γέροντά μου, ακόμη και να προσευχηθώ να την άρει ο Θεός από μένα, γιατί δεν είμαι άξιος. Σκοπός του χριστιανού δεν είναι να απολαύσει τέτοια βιώματα, αλλά να αγωνιστεί να πλησιάσει το Θεό, με σκοπό τη σωτηρία του (όπως ο άσωτος υιός δε ζήτησε από τον Πατέρα τιμές και πολυτελή ενδύματα, αλλά θέση δούλου, άσχετα αν ο Πατέρας τον τίμησε λόγω της μεγάλης Του αγάπης).

Συνεπώς, δε μπορώ να ξέρω πόσο αυθεντικά είναι τα βιώματα του ενός ή του άλλου (άσχετα αν εμένα «μου φαίνονται» ή όχι αυθεντικά), ούτε και η αξιολόγησή τους είναι δική μου δουλειά. Είναι δουλειά του γέροντά τους, όπως το αν είναι ασθενείς είναι δουλειά του γιατρού τους. Και, αν δεν έχουν γέροντα, καλά θα κάνουν να βρουν, και μάλιστα έμπειρο, γιατί εκτίθενται σε επικίνδυνα μονοπάτια. Εγώ, ως χριστιανός, εύχομαι το καλύτερο γι' αυτούς.

Η θέση της Βίβλου στην πίστη

Όπως βλέπετε, μέχρι τώρα δεν έχω αναφερθεί σχεδόν καθόλου στην Αγία Γραφή. Η άμεση εμπειρία των αγίων είναι αυτό που καθορίζει την πίστη. Η Αγία Γραφή είναι κι αυτή μια καταγραφή των άμεσων εμπειριών αγίων ανθρώπων που ενώθηκαν με το Θεό. Οπωσδήποτε είναι για μας κάτι το ιδιαίτερο. Περιέχει την ιστορία των προ Χριστού αγίων, καθώς και τα λόγια του Θεού μέσω των προφητών. Περιέχει επίσης τη διήγηση μέρους της ζωής του Χριστού, από αυτόπτες μάρτυρες, καθώς και της σταυρικής θυσίας και κάποιων μετά την ανάστασή Του εμφανίσεων. Περιέχει επίσης όλα τα διασωθέντα κείμενα των μαθητών του Χριστού. Γι' αυτό, είναι για μας «Αγία» Γραφή και δεν υπάρχουν άλλα κείμενα σαν αυτήν.

Όμως, το πρώτο χριστιανικό κήρυγμα έγινε χωρίς να υπάρχει η Καινή Διαθήκη, ενώ μέχρι τα μέσα του 2ου αιώνα, που ζούσαν οι άμεσοι μαθητές των αποστόλων, φαίνεται ότι δεν είχαν όλες οι κατά τόπους Εκκλησίες όλο το σώμα των ιερών κειμένων της Κ.Δ. (βλ. Θ. Ρηγινιώτη Τα απόκρυφα ευαγγέλια και ο σχηματισμός της Καινής Διαθήκης, Πύρρα, Αθήνα 2006, σελ. 23-30, και αυτό το άρθρο). Επίσης, σε όλες τις γενιές υπάρχουν αγράμματοι άνθρωποι, ακόμη και άνθρωποι που δεν ξέρουν καλά καλά τι είναι το ευαγγέλιο, οι οποίοι φτάνουν στο φωτισμό και τη θέωση. Τέτοιος ήταν ο γέρο Παχώμιος, ένας αγράμματος αγιορείτης ασκητής, που γέμιζε τη χούφτα του σκορπιούς και έπιανε τα δηλητηριώδη φίδια και τα έβγαζε έξω από τα κελιά και, όχι μόνο δεν τον δάγκωναν, αλλά και απορούσε γιατί... τα φοβούνταν οι άλλοι μοναχοί! Την περίπτωση του καταγράφει ο άγιος γέροντας Παΐσιος στο βιβλίο του Αγιορείται Πατέρες και Αγιορείτικα, έκδ. Ι. Ησυχαστήριον

Σουρωτής Θεσσαλονίκης 1993 (πρόσφατη ανατύπωση 2007 – στη μελέτη αυτή ο π. Παΐσιος καταγράφει απλά και φυσικά διάφορες περιπτώσεις χαρισματούχων μοναχών και ασκητών του Αγίου Όρους, τους περισσότερους από τους οποίους γνώρισε προσωπικά). Όταν ο π. Παΐσιος τον ρώτησε πώς δεν τον δαγκώνουν, του είπε: «Κάπου γράφει ο Ιησούς Χριστός σ' ένα χαρτί πως, άμα έχεις πίστη, μπορείς να πατάς πάνω σε φίδια και σε σκορπιούς». «Κάπου γράφει ο Ιησούς Χριστός σ' ένα χαρτί»!... Δηλ. ο ορθόδοξος άγιος εκείνος (που είχε γίνει ένα με τα πλάσματα) δεν ήξερε καν τι είναι το ευαγγέλιο!

Θα μπορούσε να μην υπάρχει καν η Αγία Γραφή, και ο λόγος του Θεού, αλλά και η γνώση του Θεού, να φτάνει σε μας μόνο μέσω άμεσων αποκαλύψεων στους εκάστοτε αγίους. Βέβαια η Αγία Γραφή είναι καλή κυρίως για μας τους «αρχάριους» (μη αγίους) και για τους μη χριστιανούς, ώστε να πάρουν την «πρώτη γεύση».

Για του λόγου το αληθές, να τι γράφει ο άγιος Ιωάννης ο Χρυσόστομος, γύρω στο 400 μ.Χ.:

«Έπρεπε να μη χρειαζόμαστε βοήθεια από τα γράμματα, αλλά να προσφέρουμε τόσο καθαρό βίο, ώστε η χάρη του (αγίου) Πνεύματος να παίρνει την θέση των βιβλίων στις δικές μας ψυχές και όπως ακριβώς αυτά με το μελάνι, έτσι οι καρδιές οι δικές μας με το Πνεύμα να έχουν γραφτεί εσωτερικά. [...] Και για να μάθεις ότι τούτο πολύ καλύτερο ήταν, άκουσε και δια του προφήτη τι λέει: “Θα συνάψω με σας καινούρια διαθήκη και θα δώσω τους νόμους μου στην διάνοιά τους και πάνω στις καρδιές τους θα γράψω και όλοι θα γίνουν θεοδίδακτοι” [Ιερεμίας, 38, 31-33]. Και ο Παύλος, δείχνοντας αυτή την υπεροχή, έλεγε ότι λάβαμε νόμο “όχι σε λίθινες πλάκες, αλλά σε σάρκινες πλάκες της καρδιάς” [Β' Κορινθ. 3, 3]. Επειδή όμως με το πέρασμα του χρόνου παραστράτησαν, άλλοι μεν λόγω γνώμης, άλλοι δε λόγω βίου και τρόπων, χρειάστηκε πάλι η υπενθύμιση από τα γράμματα» (άγιος Ιωάννης ο Χρυσόστομος, αρχή της Ομιλίας Α' εις το κατά Ματθαίον).

Οι άγιοι, γνωστοί και αφανείς, διαθέτουν ακριβώς αυτόν τον καθαρό βίο, που είναι το αίτημα και η πρόσκληση για κάθε χριστιανό. Ας σημειωθεί ότι στην ψυχή του Χρυσοστόμου όντως «η χάρη έπαιρνε τη θέση των βιβλίων», γι' αυτό και ο μαθητής του άγιος Πρόκλος είχε δει τον απόστολο Παύλο να του ψιθυρίζει την ερμηνεία των επιστολών του. Αυτά φυσικά οι νεώτεροι ακαδημαϊκοί μελετητές τα απορρίπτουν συλλήβδην ως μύθους, παρότι οι πιο συνετοί από αυτούς δεν αρνούνται τις εμφανίσεις αρχαιότερων αγίων σε σύγχρονους αγίους και γέροντες, όπως ο άγιος Νικόλαος Πλανάς, ο γέροντας Παΐσιος κ.ά.

Σε καμία περίπτωση η Αγ. Γραφή δεν είναι για μας ό,τι φαντάζονται οι

μουσουλμάνοι ότι είναι το Κοράνι, δηλ. ένα «αντίτυπο του αιώνιου και αναλλοίωτου Θείου λόγου».

Γι' αυτό, αν τα ευαγγέλια περιέχουν «αντιφάσεις» ή και λαθάκια σε λεπτομέρειες (π.χ. τι μέρα έγινε ένα γεγονός ή πόσοι παρευρέθηκαν;) ή αν οι σύγχρονοι φιλόλογοι, αντίθετα με τους αγίους Πατέρες, νομίζουν ότι ένα κομμάτι λείπει από εδώ ή προστέθηκε εκεί κ.τ.λ., ειλικρινά δεν παίζει κανένα ρόλο για την πίστη μας. Είναι μάλιστα μια εξαιρετική, από πλευράς του Θεού, δοκιμασία της εγωιστικής ορθολογιστικής «σοφίας» των κατά κόσμον πεπαιδευμένων.

Κι αν δεν αναπτύσσεται στη Βίβλο τριαδολογία ή χριστολογία, αυτό οφείλεται στο ότι δεν είχαν εμφανιστεί ακόμη οι αιρέσεις που τα αμφισβήτησαν. Οι χριστιανοί τα βίωναν αυτά, ήξεραν από άμεση εμπειρία τη σημασία των τριαδολογικών εκφράσεων όπως στα Ματθ. 28, 19, Β' Κορινθ. 13, Α' Πέτρου 1, 2, κ.λ.π. και δεν υπήρχε λόγος να τα αναπτύξουν θεωρητικά.

Σωφρόνιος: «Και τολμώ να πω ότι η θέαση του άκτιστου Φωτός συνδέεται αρρήκτως με την πίστη στην Θεότητα του Χριστού. Και όχι μόνο συνδέεται, αλλά και κατά παράδοξο τρόπο το ένα εξαρτάται από το άλλο. Σε ένα Φως εμφανίζονται και ο Χριστός και το Άγιο Πνεύμα. το Φως αυτό μαρτυρεί για την Θεότητα του Χριστού, διότι είναι αδύνατο να μην αναγνωρίσουμε τον Θεό σε εκείνο το Φως για το οποίο γίνεται λόγος» (Οψόμεθα τον Θεόν καθώς εστί, ό.π., σελ. 247-248).

Πρβ. Παύλος, Β' Κορινθίους, 12, 4-7. Το όραμα του Ιωάννη στην Αποκάλυψη παρέχει πολλές οράσεις που φανερώνουν την τριαδικότητα του Θεού (π.χ. κεφ. 11, στ. 15. κεφ. 20, στ. 6. κεφ. 22, στ. 3-4, κ.λ.π.).

Γι' αυτό εξάλλου, όταν εμφανίζονταν οι αιρέσεις, προκαλούνταν τόσος σάλος: επειδή αυτό που δίδασκαν (επινοημένο με φιλοσοφικούς στοχασμούς ή βιωμένο με τεχνητές μεθόδους) ερχόταν σε αντίθεση με αυτό που βίωνε η Εκκλησία από την αρχή της ύπαρξής της.

Γι' αυτό και ποτέ δεν υπήρξαν «πολλές εκδοχές» του χριστιανισμού, ούτε και με τη σύνοδο της Νίκαιας το 325 μ.Χ. συνέβη κάποια ρήξη με το παρελθόν, που μάλιστα να «επιβλήθηκε βίαια», όπως διατείνονται προσφιλείς αθεϊστικοί μύθοι. Μία ήταν και είναι η Εκκλησία. Η αίρεση έχει τόση σχέση με την Εκκλησία, όση ο κομπογιαννίτης με το γιατρό.

Ας σημειώσουμε ότι από την εγκαθίδρυση της Βαυαροκρατίας στην Ελλάδα και την ίδρυση του πανεπιστημίου Αθηνών, άνοιξαν οι πόρτες για την εκβολή ολόκληρου χειμάρρου δυτικών επιρροών στην ελληνική θεολογική σκέψη. Γι' αυτό είναι πολύ πιθανόν να συναντήσουμε βιβλία Νεοελλήνων καθηγητών θεολογικών

σχολών, που αντιμετωπίζουν την πατερική θεολογία όπως οι προτεστάντες, δηλαδή ως μια απλή (αν και υψηλή) φιλοσοφία για θεολογικά ζητήματα και όχι ως καρπό της θεοπτικής εμπειρίας των αγίων. Το ζήτημα της θεολογίας ως θεοπτίας (που είναι η πραγματική έννοια του όρου θεωρία, δηλ. θέαση, στους Πατέρες) επανήλθε με την προσπάθεια ολίγων εργατών του πνεύματος, όπως ο καθηγητής π. Ι. Ρωμανίδης, με την καθοριστική συμβολή των οποίων συντελέστηκε στη χώρα μας, εδώ και μια δυο θεολογικές γενιές, η εκ νέου ανακάλυψη των πατερικών καταβολών μας (βλ. ενδεικτικά πρωτοπρεσβύτερου Ιωάννου Ρωμανίδη, Πατερική Θεολογία, εκδ. Παρακαταθήκη, Θεσσαλονίκη 2004).

Πηγή: o-nekros.blogspot.gr